

A l e f

O God, I could be bounded in a nutshell and
count myself a King of infinite space.

Hamlet, II, 2*

But they will teach us that Eternity is the
Standing still of the Present Time, a *Nunc-
stans* (as the Schools call it); which neither
they, nor any else understand, no more than
they would a *Hic-stans* for an Infinite gre-
atness of Place.

Leviathan, IV, 46**

Onog vrelog februarskog jutra kada je umrla Beatris Viterbo, nakon neminovne agonije koja se ni za trenutak nije srozala u plačevnost ili strah, primetih da su preko panoa na trgu Konstitusion izlepili reklame za neku novu vrstu blagih cigareta; ta me je činjenica zaboljela jer sam shvatio da se neprekidni, ogromni svemir već od nje odvajao i da je to bila tek prva u beskrajnom nizu promena. Neka se svemir menja koliko hoće, ja neću, pomislih sa povređenom sujetom; ponekad ju je, znam, moja uzaludna odanost ljutila; sada kad je umrla, mogao sam se posvetiti uspomeni na nju, bez nade ali i bez poniženja. Pade mi na pamet da joj je tridesetog aprila rođendan i da će poseta njenoj kući u ulici Garaj, da pozdravim njenog oca i Karlosa Arhentina Danerija, njenog brata od strica, biti kurtoazan, besprigovoriv, možda čak i neizbežan potez. Opet će me pustiti da pričekam u mračnom, prenatrpanom predsooblju, gde ću razgledati pojedinosti na njenim mnogobrojnim portretima. Beatris Viterbo, iz profila, u boji; Bea-

* O Bože, mogao bih biti zatvoren u orahovu ljusku i smatrati sebe Kraljem beskonačnog svemira. *Hamlet*, II,2.

** Oni će nas učiti da je Beskonačnost mirmo Stajanje Sadašnjeg vremena, *Nunc-stans* kako ga škola zove, što ni oni ni bilo ko drugi ne razume, ništa više nego što bi razumeli *Hic-stans* za Beskrajnu veličinu mesta. *Levijatan*, IV,46.

tris, pod maskom, na karnevalu 1921; Beatrisina prva pričest; Beatris, na dan udaje za Roberta Alesandrija; Beatris, odmah nakon razvoda, na ručku u Konjičkom klubu; Beatris u Kilmesu, sa Delijom San Marco Porse i Karlosom Arhentinom; Beatris sa pekinezerom kojeg joj je poklonio Viljegas Aedo; Beatris u tri četvrt, s rukom na podbratku... Nisam više bio u obavezi da, kao nekad, pravdam svoj dolazak skromnim darivanjem knjiga; tim knjigama sam na kraju sam razrezivao stranice kako se ne bih, mesecima kasnije, uveravao da stoje netaknute.

Beatris Viterbo umrla je 1929; otad nisam propuštao nijedan trideseti april a da ne posetim njenu kuću. Obično sam dolazio u sedam i četvrt i zadržavao se otprilike dvadeset pet minuta; svake godine stizao sam nešto kasnije i ostajao sve duže; godine 1933. u pomoć mi priskoči provala oblaka: morali su da me zadrže na večeri. Takav presedan, razume se, valjalo je negovati; tako da sam se 1934. pojavio posle osam sati, noseći alfahor, poslasticu iz Santa Fea; bez ustezanja ostadoh na večeri. I tako, kroz te melanholične i zaludno erotske godišnjice, zadobijao sam malo-pomalo poverenje Karlosa Arhentina Damerija.

Beatris je bila visoka i krhka, blago povijena; u njenom hodu ogledala se (ako dozvolite ovaj oksimoron) neka dražesna nespretnost, nagoveštaj kakvog zanosa; Karlos Arhentino je zajapuren, pozamašan, prosed, prefinjenih crta lica. Obavlja neki niži činovnički posao u jednoj zabačenoj biblioteci na južnoj periferiji; samovoljan je ali i neefikasan; doskora je sve noći i blagdane koristio da ne izlazi iz kuće. Ni kao treći naraštaj nije izgubio italijansko „s” i bujnu gestikulaciju. Njegovo umovanje ne zna za odmor, strastveno je, prevrtljivo i krajnje beznačajno. Obiluje neupotrebljivim analogijama i jalovim sitničarenjem. Ima (kao i Beatris) lepe duge prste. Nekoliko meseci bio je opsednut Polom Forum, ali ne toliko njegovim baladama koliko idejom o nepomućenoj slavi. „Taj vam je princ među francuskim pesnicima”, ponavljao je razmetljivo. „Uzalud ga kudiš; a ne, ni tvoja najotrovnija strela ne doseže do njega.”

Tridesetog aprila 1941. dopustih sebi slobodu da poslasticu pridodam i bocu domaćeg konjaka. Karlos Arhentino ga je probao, ocenio da je zanimljiv i nakon nekoliko čašica stao u odbranu savremenog čoveka.

– Zamišljam ga u radnom kabinetu – reče sa donekle neobjašnjivom žustrinom – kao u kakvoj stražarskoj kuli na gradskim bedemima, uz telefone, telegrafe, fonografe, radiotelefonske uređaje, kinematografe, čarobne lampe, rečnike, vozne redove, priručnike, biltene...

Zaključio je da za tako opremljenog čoveka putovanje postaje izlišno; naš XX vek preokrenuo je priču o Muhamedu i bregu; bregovi sada hrle u susret savremenom Muhamedu.

Njegova razmišljanja učiniše mi se tako nesuvisla, tako visokoparna i preopširna da ih smesta povezah sa književnošću; upitah ga zašto ih ne pribeleži. Odgovorio je, prema očekivanju, da je to već učinio: ova i neka druga, ništa manje podsticajna gledišta izložena su u Uvodnom ili Pristupnom pevanju ili naprosto u Pevanju-prologu jednog speva na kojem radi već godinama, bez *réclame*, daleko od halabuke, čvrsto oslonjen na ta dva stožera koja zovemo predanost i samoća. Najpre pusti mašti na volju, a onda na red dolazi doterivanje. Spev je nosio naziv *Zemlja*; bio je to opis čitave planete kojem, dakako, nisu nedostajale ni živopisne digresije ni smele apostrofe.

Zamolih ga da mi pročita barem kratak odlomak. On otvori fio-ku pisaceg stola, izvadi podeblji svežanj listova sa utisnutim zaglavljem biblioteke *Sveti Krisostom Lafinura* i pročita sa zvonkim uživanjem:

*Videh, kao i Grk, gradove svih ljudi,
poslove, dane vedre i tmurne, gladi ćudi;
ne ulepšavam nit' lažna imena krojim,
al voyage o kojem pričam, autour de ma chambre teče.*

– Zanimljiva strofa, u svakom pogledu – glasio je njegov sud. – Prvi stih pobraće aplauze kako univerzitetskog profesora tako i akademika i heleniste, možda čak i nazovierudite, tog pretežnog dela mnjenja; drugi prelazi sa Homera na Hesioda (istinska zahvalnost rondonačelniku didaktičke poezije, na samom pročelju blistave građevine), i obnavlja postupak započet još u *Svetom pismu*: nabranjanje, gomilanje ili objedinjavanje; treći – da li je u pitanju baroknost, dekadentizam; nepatvoreno, fanatično negovanje forme? – čine dva jednaka polustiha; četvrti, izrazito dvojezičan, obezbediće mi bezrezervnu podršku svakoga čiji je duh osetljiv na razmahane uznose duhovitosti.

Da ne pominjem neobičnu rimu ni učenost koja mi omogućuje – i to bez cepidlačenja! – da u četiri stiha sabijem tri učene aluzije i obuhvatim trideset vekova zgusnute književnosti: prva se odnosi na *Odiseju*, druga na *Poslove i dane*, treća na besmrtnu igrariju poteklu iz dokonog pera onog Savojsca... Sve jasnije uviđam da savremena umetnost traži melem smeha, *scherzo*. Nema sumnje, dajmo reč Goldoniju!

Pročitao mi je još mnoge strofe, proprativši ih jednakim odobravanjem i iscrpnim tumačenjem. Nije u njima bilo ničega pomena vrednog; po mojoj proceni, nisu bile lošije od prve. U njegovom pisanju udružili su se marljivost, mirenje sa sudbinom i slučajnost; vrline koje mu je Daneri pripisivao dolazile su naknadno. Shvatih tada da se pesnikov posao ne sastoji u pesnikovanju, već u iznalaženju razloga zbog kojih bi poezija bila vredna divljenja; dabome, ovaj naknadni trud menjao je delo u njegovim, ali ne i u očima drugih ljudi. Danerijevo usmeno izražavanje bilo je ekstravagantno; jedino ga je njegova metrička trapavost omela da, osim u retkim mahovima, tu ekstravagantnost prenese u spev.¹

Jedan jedini put u životu imao sam prilike da pregledam petnaest hiljada dvanaesteraca *Poliobiona*, te topografske epopeje u kojoj je Majkl Drejton popisao svu faunu, floru, hidrografiju, orografiju, vojnu i versku istoriju Engleske; siguran sam, međutim, da je to poza mašno a ograničeno zamešateljstvo ipak manje dosadno od sličnog pokušaja Karlosa Arhentina. Ovaj je umislio da ustihuje celokupnu Zemljinu kuglu; te 1941. već beše obradio nekoliko hektara u državi Kvinslend, više od kilometra rečnog toka Oba, gasometar na severu Verakruza, glavne trgovine u četvrti Konsepsion, letnjikovac Marijane Kambaseres de Alvear u ulici Onse de Septiembre u Belgranu, i jedno tursko kupatilo u blizini poznatog akvarijuma u Brajtonu. Pročitao mi je nekoliko marljivo ispisanih odlomaka iz australijske zone njegovog speva; ti zamorni i bezoblični aleksandrinci bili su lišeni relativnog zamaha uvodnog pevanja. Navodim sledeću strofu:

¹ Sećam se, međutim, sledećih redova iz satire u kojoj je strogo išibao loše pesnike:

Onaj pesmu odenu u ratnički oklop

Učevnosti; ovaj je zasu raskošima i divotom.

Obojica zalud smešnim krilima zamahuju...

Zaboraviše, od brige, činilac najvažniji – LEPOTU!

Jedino božan da sebi na vrat ne natovari vojsku neumoljivih i moćnih neprijatelja odvratila ga je (reče mi) od smelog objavljivanja ove pesme.

*Počujte. S desne strane rutinskoga krajputaša
(dolazeći, razume se, sa severa-severozapada)
čami kostur jedan – Boja mu? Plavetnobela –
što ovčjem toru izgled kosturnice daje.*

– Dva smela rešenja – uzviknu osokoljen – koja iskupljuje, već čujem kako gundáš, njihova vrsnost. Prvo, epitet *rutinski*, koji nesumnjivo upućuje, *en passant*, na neumitnu dosadu svojstvenu čobanskom i ratarskom kuluku, na dosadu koju ni georgike ni naš već proslavljeni *Don Segundo* nisu smeli ovako bez zazora opisati. Drugo, silovita prozaičnost onog *čami kostur jedan*, koji bi kakav sablažnjeni mlakonja odmah osudio, ali koji rasnom kritičaru pak biva miliji od života. Čitav taj stih, istini za volju, prava je majstorija. U drugom polustihu zapoveda se uzbudljiv razgovor sa čitaocem; predupređujući njegovu živu radoznalost, stavlja mu se u usta pitanje i odgovara na njega... u istom trenu. A šta kažeš na moju dosetku *plavetnobela*? Slikoviti neologizam *sugeriše* nebo, koje je neobično važan činilac u australijskom pejzažu. Bez tog evociranja, boje stiha ispale bi odveć mračne a čitalac bi bio prinuđen da sklopi knjigu, u dubini duše ranjen neizlečivom, čemernom tugom.

Oko ponoći se oprostih i odoh.

Dve nedelje kasnije, Daneri me pozva preko telefona, i to prvi put u životu, koliko je meni poznato. Predložio mi je da se sastanemo u četiri, „da zajedno popijemo mleko u susednom salon-baru koji su Sunino i Sungri – vlasnici moje kuće, sećaš se – otvorili na uglu, vođeni zanosom progresa; to ti je poslastičarnica koju ćeš hteti da upoznaš”. Prihvatih, više pomirljivo nego oduševljeno. Jedva smo pronašli slobodan sto; „salon-bar”, neumoljivo pomodan, bio je tek nešto manje grozan no što sam predviđao; za susednim stolovima, ushićeni posetioci razglabali su o sumama koje su Sunino i Sungri u njega uložili ne trepnuvši. Karlos Arhentino se tobož oduševljavao detaljima električne rasvete (koje je nesumnjivo i ranije video), i reče mi s dozom strogosti:

– Hteo-ne hteo, moraš priznati da se ovaj lokal može meriti sa najotmenijima u ulici Flores.

Posle mi je pročitao pet-šest stranica svoga speva. Prepravio ih

je držeci se onog izopačenog načela jezičke razmetljivosti: gde je prethodno stavio *modrikast*, sada je ubacio silne *modričaste*, *modraste*, pa čak i *modrikave*. Pridev *mlečan* nije mu bio dovoljno ružan; za silovit opis jedne perionice vune izabrao je radije *mlečasta*, *mlekičasta*, *mlekovita*, *mlekušna*... Ozlojeđeno se obrušio na kritičare; zatim ih je, donekle primiren, uporedio sa onima „koji ne raspolažu dragocenim metalima niti parnim presama, valjaonicama i sumpornom kiselinom za kovanje blaga, ali koji mogu *ukazati drugima gde se blago nalazi*”. U nastavku je osudio *prologomaniju*, „koju je još u visprenom predgovoru za *Don Kihota* ismejao *Princ među Genijima*”. Priznao je, međutim, da bi naslovnoj strani njegovog dela odgovarao jedan atraktivan predgovor, podrška koju bi potpisalo neko moćno, ugledno pero. Dodao je i da namerava da objavi uvodna pevanja svoga speva. Tada shvatih razlog za neobičan telefonski poziv; on to hoće da me zamoli da napišem predgovor za njegovo cepidlačko trućanje. Moja bojazan pokaza se neosnovanom: Karlos Arhentino s ozlojeđenim divljenjem primeti da neće pogrešiti u epitetu ako solidnim oceni ugled koji u svim krugovima uživa Alvaro Melijan Lafinur, literata koji bi, uz moje posredovanje, mogao sročiti čudesan predgovor za spev. Kako bismo izbegli najneoprostiviji neuspeh, ja bih morao da nastupim kao glasnogovornik dveju nepobitnih zasluga: formalnog savršenstva i naučne strogosti, „jer u tom razuđenom vrtu tropa, figura, elegancije, nema ni jedne jedine začkoljice koja ne potkrepljuje suštu istinu”. Dodade i da je Beatris uvek uživala u Alvarovom društvu.

Pristadoh, pun lepih reči. Da bih bio što uverljiviji, objasnih da ću sa Alvarom razgovarati ne u ponedeljak, već u četvrtak, na večerinki kojom se obično kruniše svaki sastanak u Klubu pisaca. (Takvih večerinki zapravo nema, ali se sastanci doista održavaju četvrtkom, što je Karlos Arhentino Daneri mogao proveriti u novinama i mojoj izjavi pridati kakvu-takvu verodostojnost.) Rekao sam, i proročki i lukavo, da ću pre no što povedemo razgovor o predgovoru izložiti zanimljiv plan čitavog dela. Oprostismo se; čim sam skrenuo u ulicu Bernarda de Irigojena, sasvim nepristrasno sagledah ono što mi je činiti: a) treba da razgovaram s Alvarom o tome kako je Beatrisin brat od strica (to će mi eufemističko objašnjenje omogućiti da ga imenujem) sastavio spev koji kao da u beskraj proširuje mogućnosti kakofo-

nije i haosa; b) ne treba da razgovaram s Alvarom. Pronicljivo sam predvideo da će se moj nemar odlučiti za b).

U petak sam od ranog jutra počeo da strepim od telefona. Ljutilo me je što se ta sprava, koja je nekoć prenosila nepovratni Beatrisin glas, može sada srozati na prenosno sredstvo jalovih a možda i razjarenih žalopojki obmanutog Karlosa Arhentina Danerija. Srećom, ne dogodi se ništa – osim što me je spopalo neizbežno osećanje ozlojeđenosti prema čoveku koji mi je najpre nametnuo osetljivo zaduženje, a potom me zaboravio.

Tako je zazor od telefona prestao, no krajem oktobra Karlos Arhentino mi se ipak javi. Bio je van sebe, u prvi mah mu nisam ni prepoznao glas. Ojađen i besan, mucao je kako će mu ti nezajzni Sunino i Sungri, pod izgovorom da žele da prošire svoju ionako ogromnu poslastičarnicu, srušiti kuću.

– I to kuću mojih roditelja, moju kuću, staru, uglednu kuću u ulici Garaj! – ponavljao je, ne bi li možda utopio svoju tugu u melodiji rečenice.

Nije mi bilo odveć teško da razumem njegov jad. Kad čovek prevali četrdesetu, svaka promena dođe kao grozan simbol proticanja vremena; pri tom je u pitanju bila kuća koja me je beskrajno podsećala na Beatris. Poželeh da predočim ovu tananu okolnost; moj sagovornik nije me slušao. Reče da ako Sunino i Sungri ostanu pri svojoj besmislenoj nameri, onda će doktor Suni, njegov advokat, *ipso facto* zahtevati odštetu i primorati ih da plate sto hiljadarki.

Sunijevo ime ostavi na mene dobar utisak; njegova kancelarija, na uglu ulica Kaseros i Takuari, bila je na poslovično dobrom glasu. Zapitah da li je već prihvatio da vodi slučaj. Daneri reče da će razgovarati s njim još istog popodneva. Najpre je oklevao a onda, bezličnim, ravnim glasom, kakvim obično poveravamo nešto krajnje lično, dodade da mu je kuća neophodna za dovršavanje speva, jer se u jednom uglu podruma nalazi Alef. Objasnio mi je da je Alef jedna od tačaka u prostoru koja sadrži sve ostale tačke.

– U podrumu je, ispod trpezarije – objasni, izgovarajući reči rasterećen od tolike nevolje. – On je moj, samo moj: ja sam ga još u detinjstvu otkrio, pre no što sam u školu pošao. Podrumske stepenice su strme i moji stric i strina su mi zabranjivali da tamo silazim, ali

neko reče da u podrumu postoji čitav jedan svet. Mislio je, kako sam kasnije saznao, na jednu škrinju, ali ja sam razumeo da je to zaista svet. Krišom sam sišao, spotakao se niz zabranjeno stubište i pao. Kad sam otvorio oči, video sam Alef.

– Alef? – ponovih.

– Jeste, mesto u kojem se nalaze, odeljena, sva mesta na zemljinjnoj kugli, viđena sa svih strana. Nikome nisam poverio šta sam otkrio, ali sam se vratio. Kao dete nisam mogao razumeti da sam stekao povlasticu da kao zreo čovek isklešem čitav spev! I zato ne dam da me Sunino i Sungri orobe, ne dam, i tačka. Sa zakonom u ruci, doktor Suni će dokazati da je moj Alef *neotudiv*.

Pokušah da ga privedem razumu:

– Zar podrum nije suviše mračan?

– Istina ne dopire do tvrde glave. Ako se sva mesta na zemlji stiču u Alefu, onda su u njemu i sva svetlost i svi svetlosni izvori.

– Dolazim iz ovih stopa da ga vidim.

Spustih slušalicu pre no što je mogao da mi uskrati dopuštenje. Dovoljno je saznati jednu jedinu činjenicu pa da se čoveku odmah rasvetli čitav niz srodnih, dotad neslučenih pojedinosti; zapanjilo me je da sve dotad nisam uviđao da je Karlos Arhentino, zapravo, lud. Uostalom, cela porodica Viterbo... Beatris je (i sâm sam to često ponavljao) i kao žena i kao devojčice bila gotovo neumoljivo oštromna, ali je zato njen nemar, rastresenost, nehaj i nepatvorenu surovost trebalo objašnjavati možda patološkim razlozima. Ludilo Karlosa Arhentina ispuni me zluradim veseljem: u dubini duše, nas dvojica smo se oduvek međusobno prezirali.

U ulici Garaj, služavka mi reče da izvolim sačekati. Dečko je, kao i uvek, bio u podrumu i razvijao fotografije. Pored vaze bez ijednog cvetka, na beskorisnom klaviru, smešio se (pre vanvremeno negoli anahronično) veliki Beatrisin portret sumornih boja. Niko nije mogao da nas vidi; obuzet očajničkom razneženošću, približih se slici i rekoh joj:

– Beatris, Beatris Elena, Beatris Elena Viterbo, voljena Beatris, Beatris nepovratno izgubljena, to sam ja, Borhes.

Ubrzo uđe Karlos. Govorio je odsečno; shvatih da su mu sve misli usmerene jedino na gubitak Alefa.

– Samo čašicu nazovikonjaka – naredi – i odmah silaziš u podrum. Kao što znaš, neophodno je da zauzmeš ležeći položaj. Neophodni su i pomrčina, mirovanje, izvesno privikavanje očiju. Ispružićeš se po popločanom podu i pogled upreti u devetnaesti stepenik dotičnog stubišta. Ja ću onda izići, spustiti podni poklopac a ti ćeš ostati sam. Ako te uplaši kakav glodar, šta mari! Alef ćeš ugledati za nekoliko minuta. Mikrokosmos alhemičara i kabalista, naš stvarni i poslovični prijatelj, *multum in parvo*, biće pred tobom!

Dok smo prolazili kroz trpezariju, dodade:

– Razume se, ako ga ne budeš video, tvoja nesposobnost ne opovrgava moje svedočanstvo... Sad siđi; za koji čas moći ćeš da se upustiš u razgovor sa *svim* Beatrisinim slikama.

Ja se hitro spustih, sit njegovih trabunjanja. Podrum, tek nešto širi od stubišta, veoma je podsećao na bunar. Pogledom sam zalud tražio škrinju o kojoj mi je Karlos Arhentino govorio. U jednom uglu bili su nagomilani sanduci sa bocama i platnene torbe. Karlos dohvati jednu torbu, presavi je i postavi na sasvim određeno mesto.

– Jastuk nije bogzna kakav – objasni – ali ako ga podignem za jedan jedini centimetar, nećeš videti ni prst pred okom i samo ćeš se zbuniti i postideti. Ušuškaaj tu svoju telesinu i izbroj devetnaest stepenika.

Ispoštovao sam njegove smešne zahteve; on onda konačno ode. Oprezno je zatvorio vratanca; pomrčina je, i pored pukotine koju sam kasnije uočio, bila, moglo bi se reći, potpuna. Najednom shvatih u kakvoj sam opasnosti: ludak me je živog zaključao, prethodno me otrovavši. Karlosova razmetanja obelodanila su njegovo strahovanje da ja neću videti čudo; da bi sakrio svoje ludilo od sebe i od drugih, Karlos *je morao da me ubije*. Osetih nekakvu neodređenu mučninu, koju pokušah da pripišem neudobnom položaju a ne delovanju narkotika. Zatvorih oči. Onda ih otvorih. Tada ugledah Alef.

Stižem sada do neiskazivog središta svoje priče; ovde kao pisac padam u očaj. Svaki jezik čini niz simbola; da bi se njima baratalo, sagovornici moraju imati zajedničku prošlost; kako onda drugima da prenesem Alefov beskonačnost, koju moje bojažljivo pamćenje na jedvite jade obuhvata? Mističari se u sličnom zanosu razbacuju znamenjima: da bi označio božanstvo, jedan Persijanac govori o ptici ko-

ja na izvestan način predstavlja sve ptice; Alanus de Insulis, o lopti čije je središte svugde a obim nigde; Jezekilj, o anđelu sa četiri lica koji je u isti mah okrenut i na istok i na zapad, i na sever i na jug. (Ne prisećam se zalud ovih nepojmljivih analogija; imaju izvesne veze s Alefom.) Možda mi bogovi i ne bi uskratili pronalaženje odgovarajuće slike, no tada bi ovo svedočanstvo zastranilo u književnost, u patorinu. Pored toga, glavni problem ostaje i dalje nerešen: kako, makar i delimično, nabrojati beskonačan skup. U tom divovskom trenu sagledao sam milione prijatnih i grozomornih pojava; nijedna me nije zaprepastila više od činjenice da su sve zauzimale istu tačku, a da se pri tom nisu ni poklapale ni međusobno mešale. Ono što sam očima video bilo je jednovremeno: ono što ću zapisati biće uzastopno, jer takav je jezik. Nešto ću, ipak, napabirčiti.

U donjem delu stepenika, nadesno, opazih jednu gotovo nepodnošljivo bleštavu kuglicu kako menja boje. Isprva mi se učini da se okreće; potom shvatih da je to kretanje tek varka izazvana vrtoglavim prizorima u njoj. Prečnik Alefa iznosio je otprilike dva-tri centimetra, ali se čitav kosmički prostor sticao u njemu, u nesmanjenoj veličini. Svaka stvar (ovalno ogledalo, na primer) bila je bezbroj drugih stvari, jer sam je jasno video iz svih tačaka sveta. Videh more prepuno života, videh svitanje i predvečerje, videh silesiju ljudi u Americi, videh srebrnastu paučinu u središtu crne piramide, videh razrušeni lavirint (u Londonu), videh kako se nebrojene i bliske oči ogledaju u meni kao da sam ogledalo, videh sva zemaljska ogledala i nijedan svoj odraz, videh u nekom zadnjem dvorištu u ulici Soler one iste pločice koje sam trideset godina ranije zapazio u ulaznom tremu jedne kuće u Frej Bentosu, videh grozdove, sneg, duvan, rudne žile, vodenu paru, videh ispučene ekvatorijalne pustinje i svako njihovo zrno peska, videh u Invernesu ženu koju nikad neću zaboraviti, videh razuzdanu kosu, oholo telo, videh rak u grudima, videh krug isušene zemlje na pločniku gde je nekada stajalo drvo, videh letnjikovac u Androgeu, primerak prvog engleskog prevoda Plinija što ga je sastavio Filemon Holand, videh istovremeno svako slovo na svakoj stranici (kao mali stalno sam se čudio kako to da se slova u zatvorenoj knjizi ne izmešaju i ne izgube u toku noći), videh kako jednovremeno protiču dan i noć, videh zalazak sunca u Keretaru koji kao da je odslikavao boje jedne bengal-

ske ruže, videh svoju praznu spavaću sobu, videh u jednom kabinetu u Alkmaru kako dva naspramna ogledala u beskraj umnožavaju globus postavljen između njih, videh konje uzvijorene grive na žalu Kaspijskog mora u svitanje, videh složeni sklop kostiju šake, videh preživjele učesnike jedne bitke kako šalju razglednice, videh u jednom izlogu u Mirsapuru špil španskih karata, videh izdužene senke paprati na zemlji jednog staklenika, videh tigrove, motorne klipove, bizone, ustalasano more i vojske, videh sve mrave na zemlji, videh jedan persijski astrolab, videh u fioci radnog stola (od rukopisa sam pretrnuo) raskalašna, nepojmljiva, nedvosmislena pisma koja je Beatris pisala Karlosu Arhentinu, videh obožavani spomenik u Čakariti, videh one surove mošti nekad predivne Beatris Viterbo, videh protok sopstvene tamne krvi, videh kako se usklađuje ljubav i menja smrt, videh Alef, sa svih strana, videh u Alefu Zemlju, i u Zemlji opet Alef i u Alefu Zemlju, videh svoje lice i utrobu, videh tvoje lice, videh tvoje lice, spopade me vrtoglavica i briznuh u plač, jer sam svojim očima video onaj tajni i samo pretpostavljeni predmet čije ime ljudi svojataju, iako ga nikad nisu videli: nepojmljivi svemir.

Obuze me beskrajno divljenje, beskrajna tuga.

– Mora da si pobenavio od tolikog zabadanja nosa tamo gde ti nije mesto – reče jedan omraženi i vedri glas. – Šta god da ti padne na pamet, za sto godina nećeš moći da mi se odužiš za ovo otkriće. Kakva fantastična osmatračnica, je l' da, Borhes?

Cipele Karlosa Arhentina stajale su na najvišem stepeniku. Zatečen iznenadnim polusvetlom, nekako se pridigoh i promrmljah:

– Fantastična, da. Upravo fantastična.

Začudi me ravnodušnost u sopstvenom glasu. Karlos Arhentino nestrpljivo je navaljivao:

– Sve si jasno video, u boji?

U tom trenutku smislih kako da se osvetim. Dobronamerno, očigledno sažaljiv i uzrujan, zahvalih šturo Karlosu Arhentinu Dane-riju što me je uveo u svoj podrum i toplo mu preporučih da iskoristi rušenje kuće i ode iz pogubne metropole koja nikome, ama baš nikome, ne oprašta. Odbih blago ali odlučno da razgovaram o Alefu; na rastanku ga zagrlih i ponovih mu da su priroda i duhovni mir najbolji lekari.

Na ulici, dok sam silazio stepeništem trga Konstitution, u metrou, sva su mi lica izgledala poznata. Uplaših se da više ništa neće moći da me iznenadi, uplaših se da će me večno pratiti utisak da se vraćam već poznatom. Na svu sreću, nekoliko besanih noći kasnije, ponovo me je pohodio zaborav.

Post scriptum od 1. marta 1943. Šest meseci posle rušenja zgrade u ulici Garaj, izdavačka kuća *Prokrust*, koja nije ustuknula pred dužinom obimnog speva, na tržište izbaci izbor „argentinskih fragmenata”. Izlišno je pominjati šta se dogodilo; Karlos Arhentino Daneri dobio je Drugu nacionalnu nagradu za književnost.² Prva je dodeljena doktoru Aiti; Treću je dobio doktor Mario Bonfanti; moje delo *Kockareve karte*, zvuči neverovatno, nije dobilo ni jedan jedini glas. Po ko zna koji put pobedilo je nerazumevanje i zavist! Već odavno ne uspevam da vidim Danerija; novine pišu da će nam uskoro podariti i drugu knjigu. Njegovo nadahnuto pero (koje Alef više ne sputava) usredsredilo se da ustihuje najvažnije izvode iz dela doktora Aseveda Dijaza.

Dodao bih još dve primedbe: prva se odnosi na prirodu Alefa a druga na njegovo ime. Alef je, kao što je poznato, prvo slovo u alfabetu svetog jezika. Ne stoji slučajno u nazivu moje priče. Po Kabali, to slovo označava En Sof, bezgranično, suštastveno božanstvo; govorilo se i da ima oblik čoveka koji pokazuje nebo i Zemlju kako bi označio da je donji svet ogledalo i mapa gornjeg; u *Mengelehu* je ono simbol transfinitnih brojeva, u kojima celina nije veća od bilo kog pojedinačnog dela. Mene zanima sledeće: da li je Karlos Arhentino sam izabrao to ime ili ga je pročitao *upotrebljeno za neku drugu tačku u kojoj se stiču sve ostale tačke*, u nekom od bezbrojnih tekstova koje mu je u njegovoj kući otkrio Alef? Verovali ili ne, ja mislim da postoji (ili da je postojao) drugi Alef, i mislim da je onaj iz ulice Garaj lažni Alef.

Da obrazložim. Oko 1867. kapetan Barton nalazio se u Brazilu u svojstvu britanskog konzula; u julu 1942. Pedro Enrikez Urenja ot-

² „Primio sam tvoja ojađena čestitanja”, napisao mi je. „Zasopio si se, jadni moj prijatelju, od zavisti, ali moraš priznati – sve i da te uguši! – da sam ovaj put ipak uspeo da zakitim šešir najlepšim perom a turban najsajnijim među rubinima.”

krio je u jednoj biblioteci u Santosu njegov rukopis o ogledalu, koji Istočnjaci pripisuju Skenderu Zu al Karnajnu, ili Aleksandru Dvorogom Makedonskom. Na površini tog ogledala odražavao se čitav svemir. Barton spominje i druge slične naprave – sedmostruki pehar Kaja Josrua, ogledalo koje je Tarik Benzejad pronašao u jednoj kuli (*Hiljadu i jedna noć*, 272), ogledalo u koje je Lukijan iz Samosate mogao da gleda samo po mesečini (*Prava istorija*, I, 26), stakleno koplje koje Kapela u prvoj knjizi *Satirikona* pripisuje Jupiteru, Merlinovo sveobuhvatno ogledalo, „okruglo i udubljeno, nalik na svet od stakla” (*The Faerie Queene*, III, 2, 19) – i dodaje ove neobične reči: „No svi pomenuti predmeti (kojima je jedina mana što uopšte ne postoje) obične su optičke naprave. Vernici koji odlaze u džamiju Amr u Kairu dobro znaju da se svemir nalazi u jednom od kamenih stubova kojima je ograđeno centralno dvorište... Niko ga, dakako, ne može videti, ali zato oni koji prislone uho uz stub izjavljuju da ubrzo začuju neumorno hućanje... Džamija potiče iz VII veka; stubovi su doneti iz drugih, preislamskih hramova jer, kao što je zapisao Aben Haldun: *U državama koje osnuju nomadi celokupno neimarstvo je u rukama stranaca.*”

Da li postoji Alef u srcu kamena? Jesam li njega video kada sam video sve odjednom i jesam li ga posle zaboravio? Naš je duh podložan zaboravu; usled tragične erozije godina, i u meni samom iskrivljuje se i čili Beatrisin lik.

Esteli Kanto